

Z Blanska do tropické Afriky

S Antonínem Petlachem o expertní misi československého Hydroprojektu v Ghaně v roce 1961

JAKUB MAZANEC

Doménou blanenského rodáka, strojního inženýra Antonína Petlacha (nar. 1929), se po absolvování Vysokého učení technického (VUT) v Brně a Bratislavě staly turbíny vodních elektráren. Na jeho rýsovacím prkně se rodily hydroelektrárny Mikšová, Znojmo, Lipno, Dlouhé stráně a mnohé další. Za originální dílo v saském Markersbachu byl dokonce v roce 1981 oceněn západoněmeckým státním vyznamenáním, které mu však tehdejší vláda z politických důvodů neumožnila převzít. V roce 1961 se Antonín Petlach coby odborník na vodní elektrárny zúčastnil půlroční expertní mise československého Hydroprojektu v Ghaně. Rozhovor s ním navazuje na studii *Československý Hydroprojekt v Africe* a obohacuje ji o pohled řadového experta vyslaného do terénu v rámci dohod o spolupráci mezi československou a ghanskou vládou.

Podílel jste se na vzniku největších vodních děl u nás i na řadě významných zahraničních projektů. Kdy jste se rozhodl věnovat hydroenergetice a turbínám?

Na měšťanské škole mi učitelé dávali opravovat různé diktáty z češtiny i matematiky. Byl jsem jedničkář, přestože jsem se moc neučil. Učitelé si mysleli, že se dám na pedagogickou dráhu, jenomže otec, despota, jednoho dne přišel domů z práce, dělal v Královopolských strojárnách, a vybal na mě: *Chceš jít na průmyslovku?* Já pořádně nevěděl, co to průmyslovka je, tak jsem pokrčil rameny, a tím jsem to odsouhlasil. První rok na průmyslovce jsem se trápil, měl jsem ty nejhorší známky, myslel jsem, že mě vyhodí. Nakonec jsem ji ale v roce 1947 dodělal a nastoupil do ČKD jako konstruktér mlýnských strojů – takže já jsem vlastně poloviční mlynář! Po roce v ČKD jsem se v Brně potkal s jedním učitelem z průmyslovky a ten mě přesvědčil, abych si podal přihlášku na techniku. Tak jsem se dostal na VUT do Brna. Ovšem

poslední ročník jsem musel dodělat na Katedře energetiky v Bratislavě, protože v Brně z toho udělali vojenskou techniku a civilní zrušili. Lákali nás sice, abychom poslední ročník dodělali v Brně jako vojáci, ale to jsem odmítl. No, a v Bratislavě, kam s námi přešla i velká část brněnských vyučujících, už jsem dělal do té turbínařiny. Turbíny mi byly blízké vlastně již od průmyslovky – jednak proto, že se dělaly v Blansku, ale také jsem chtěl být u vody, na čistém vzduchu.

Jaké byly vaše profesní začátky a jak jste se dostal do brněnské pobočky Hydroprojektu?

Po absolvování VUT jsem se ve dvaapadesátém roce dostal na umístěnku do Výzkumného ústavu vodních strojů, který spadal pod ČKD Blansko. A hned pár dní po nástupu jsem na chodbě potkal technického ředitele, který si mě pamatoval ještě z doby, kdy jsem dělal do mlynařiny. Když jsem mu řekl, že mám umístěnku v ústavu, ptal se mě, kolik mi tam dávají. Já řekl, že 3 500 Kčs, a on

na to, že u něj na projekci dostanu 3 900 Kčs. Přikývl jsem, a tak se ze mě stal projektant. Já se prostě vždy setkával s lidmi, kteří mě nasměrovali, jak sami chtěli. Koncem padesátých let u nás sílil zájem o hydroenergetiku, a tenhle ředitel proto dával dohromady skupinu projektantů. Bylo nás asi padesát, sídlili jsme v Blansku, po nějakém čase v samostatné budově, které se říkalo „Sanatorium“ – až tam jsme se začali vnímat jako součást brněnské pobočky Hydroprojektu (centrála byla v Praze, pobočky v Brně a Bratislavě – pozn. autora). V rámci reorganizace průmyslu v letech 1958–1959 se část projektantů měla přesunout do výroby. Já váhal, ale potom mi dali za úkol dělat největší elektrárnu na Váhu – Mikšovou I. Toho jsem si tak považoval, že jsem nakonec při pohovoru řekl: *Kdyby o mě Hydroprojekt měl zájem, rád bych zůstal. I za cenu dojíždění z Blanska do Brna.*

Od roku 1959 jste tedy pracoval na pobočce Hydroprojektu v Brně.

Antonín Petlach na fotografii z roku 2019

Foto: Anna Vavříková

Tam potom přišla nabídka vyjet na technickou misi do Ghany. Jak jste se k ní vlastně dostal a proč jste se ji rozhodl přijmout?

Mám dojem, že pražský podnik Technoexport, který tehdy sháněl různé kontrakty po celém světě, původně oslovil kvůli Ghaně ČKD. To bylo v roce 1961. V ČKD to ale nechtěli, protože se mělo jednat o úvodní studie a projekty, což příslušelo Hydroprojektu, a tak se to dostalo do Brna. Mě se potom zeptali, jestli bych šel na tři měsíce do Ghany. Byl jsem čerstvě ženatý, měl jsem malého kluka, tak jsem jim odpověděl, že si to rozmyslím a do čtrnácti dnů dám vědět. *Co to je za vola, který nechce jet do zahraničí?* říkali lidi. Vážně jsem váhal, pak jsme se ale s manželkou dohodli, abych to vzal. Mezitím jsem sbíral informace, co to je Ghana - zjistil jsem, že patří do Commonwealthu, Britského společenství národů, tedy že tam je klid, že Angličany mají docela rádi. Ve francouzských koloniích

to v té době zavánělo průšvihem, tam bych asi nejel. Řekl jsem si, že když Ghana spadá pod Anglii, ty tři měsíce tam vydržím. Taky jsem měl obavu z tamního počasí, přece jen je to na rovníku. Potom mi ale jeden kolega z ČKD, co tam byl na služební cestě, řekl, že tam vanou větry od moře, takže to vedro se dá vydržet.

U vysílání expertů byl v té době ještě více než na jazykovou vybavenost kladen důraz na ideologickou spolehlivost, neměl jste s tím problém?

V roce 1947, ještě v Blansku, za mnou přišli komunisti z uličního výboru, abych podepsal přihlášku do strany. Já ji, trochu na protest proti otci, trochu proto, že jsme po válce Sovětský svaz svým způsobem milovali, vždyť nás osvobodil, podepsal, a stal se ze mě kandidát členství. Jenomže jsem hodně dělal do Sokola a později jsem si začal uvědomovat, že Sokol se s tím moc neslučuje. Také jsem se postup-

ně dozvídal o bolševismu a vraždění lidí. Blanenská skupina komunistů na mě ale naštěstí nějak zapoměla, a já byl rád, že o mně nikdo neví. Až pak v Brně v devětapadesátém si mě v podniku zavolal kádrovák a zeptal se mě: *Tak co, soudruhu, podepíšeš?* A já podepsal. Měl jsem malého kluka, bál jsem se. V roce 1969 jsem ale potom stranickou legitimaci odevzdal. No, a protože jsem tedy byl chvíli ve straně, vybrali mě do té Ghany. Jinak bych tam určitě nejel. Anglicky jsem neuměl - tyhle věci zařizoval René Sameš.

Inženýři René Sameš a Jaroslav Veverka tvořili spolu s vámi expertní skupinu. Co bylo vaším úkolem v Ghaně?

Všichni tři jsme byli projektanti. Vedoucí skupiny stavař Sameš byl velký číman, perfektní hlava, světaznalý, uměl jazyky. Veverka byl slévač a já elektrikář. Měli jsme v terénu hledat místa vhodná pro výstavbu vodních

elektráren. Projeli jsme oblasti řeky Pra, Tano a Hemang v jihozápadní Ghaně, potom jsme vytypovali třináct míst vhodných ke stavbě přehrad a všechno anglicky zpracovali do souborné studie. Naši skupinu asi na dva měsíce posílil geodet Havlík, se kterým jsme některé body zaměřovali. Žádné elektrárny podle našich návrhů pak ale postaveny nebyly. O jeden dva roky nás předběhli Američané, kteří začali stavět přehradu Akosombo na řece Voltě. Ta měla mít takový výkon, že to Ghaňanům stačilo, a tím pádem se ty další menší hydroelektrárny nestavěly, protože by tu elektřinu ani neměli kam rozvést. U Akosomba museli postavit továrnu na hliník, a ta potom energii využívala, to byla vlastně taková neokolonizace.

Co samotná cesta do Ghany? Letecké spojení mezi Prahou a Akkrou, byť nepřímé, bylo zřízeno až po roce 1961. Vyslali tam kvůli vám nějaký speciál?

Měli jsme letět sovětským letadlem Iljušin Il-18, ale světaznalý Sameš s ním letět nechtěl, takže sám sehnal jiný termín, o čtrnáct dní dřív, abychom mohli letět se společností KLM. Nastoupit jsme ale měli v Curychu, ovšem nedostali jsme z Prahy žádný spoj, jediné poštovním letadlem. Tam byla pošta a šest míst. My byli tři, ještě s námi letěli dva Číňané – nějakí kurýři. Seděli a ani se nehnuli, celou cestu jen koukali před sebe. Já byl poprvé v letadle – ono to moc vysoko neletělo, nějakých tři sta metrů, krásně jsme viděli všechny potoky a říčky pod sebou. Byl to požitek. Letadlo KLM potom mělo mezipřistání v Tunisu, pak se letělo do Nigérie přes celou Saharu a nakonec malým letadlem podél pobřeží až do Ghany.

V jakých podmínkách skupina fungovala, jaký byl váš pracovní režim?

Po příletu jsme strávili týden v hotelu v Akkrě, kdy jsme se seznamovali s různými lidmi, například s naším velvyslancem. Taky jsme sháněli různé podklady a mapy. Potom jsme se přesunuli do Sekondi-Takoradi,

Antonín Petlach při práci v terénu

Foto: archiv Antonína Petlacha

to bylo naše místo. Bydleli jsme v takové vilce jednoho obchodníka se stavebninami. V přízemí žili nějakí černoši, první patro obýval majitel a celé druhé patro bylo pro nás. Tam jsme měli každý svůj pokoj, byla tam společenská místnost, příslušenství a část, kde se připravovaly obědy. Museli jsme si platit řidiče, sluhu a kuchaře – černochoy. Pro Ghaňany byl každý běloch boháč, a my přitom měli jen diety – na pobyt to sice stačilo, ale moc jsem si nenašetřil.

Československo za nás ovšem bralo ohromné prachy. Nad druhým patrem, úplně na střeše, byla taková budka a v ní pracovna. Jeden z nás vždycky zůstával na základně a zpracovával sesbírané podklady. Dva vyjžděli landroverem do terénu, střídali jsme se po týdnu. Některá místa se fotografovala, ale nejdůležitější body jsme zkoumali podle map. Původně jsme měli v Ghaně strávit tři měsíce, ale protáhlo se to na šest, kvůli penězům. Za normálních okolností

bychom výsledky zpracovávali v Čechách, ale díky Samešovi, který uměl perfektně anglicky a byl organizační talent, jsme už na místě vytvořili asi stopadesátistránkový spis s výsledky naší práce.

A ten vám pak otevřel dveře do prezidentského paláce na setkání s Kwame Nkrumahem?

Před odjezdem jsme poslední týden strávili v Akkrě, kde jsme se loučili a na ministerstvu průmyslu předávali naši knihu s podklady. No, a právě na ministerstvu se s ní pochlubil prezidentu Nkrumahovi a on nás pozval na oběd. Kdyby kniha nebyla, tak by k tomu nedošlo. Oběda se účastnil i československý velvyslanec, který říkal, že se k prezidentovi v životě nedostal – až díky nám.

A jak probíhaly vaše průzkumné cesty do terénu?

Jezdili jsme landroverem, někdy jsme přejížděli potoky jen po takových provizorních kládách. Po bouřce byly cesty rozbahněné. Některé dny byly tak těžké, že člověk neunesl skoro ani potřebný aparát – je tam opravdu velké vlhko, skoro sto procent, to je hodně nepříjemné. V džungli jsme nikdy nešli první, je tam všechno možné – hadi, šelmy, pavouci. Měli jsme vysoké boty, člověk musí pořádně dupat. Jednou nad námi ve stromech přeběhl leopard, to jsem viděl, jak náš průvodce celý zbledl. Při terénních pracích se obyčejně spávalo v nějaké vesnici, třeba v chatrči pro úředníky, většinou na lehátku a pod moskytiérou. V noci byl slyšet řev z džungle, zvířata běhala po plechové střeše – no, člověk si užil. Když tam ale jste, jste nakonec takový apatický – nevadí vám to, zvyknete si. Za čtrnáct dní už jsem okolí nevnímal jako nějakou exotiku. Jednou, při pobytu ve městě Kumasi, jsem dokonce spal v posteli s baldachýnem, která patřila králi kmene Ašantů.

Antonín Petlach a místní ženy u moře v Sekondi-Takoradi Foto: archiv Antonína Petlacha

Jak vypadal během terénního průzkumu kontakt s místními obyvateli?

V Ghaně existují desítky různých jazyků, takže jsme si skoro pokaždé museli brát jiného tlumočníka. Když jsme přišli do vesnice, místní, hlavně děti, se nás báli. Měli jsme pro ně chleba a čokoládu – tu oni vůbec neznali, ačkoliv Ghana ve velkém vyvážela kakaové boby. Chleba jim ohromně chutnal, ale napřed jsme si museli vzít my – báli se. Místní nám taky pomáhali s cestami v džungli, abychom vůbec mohli projít, i tak jsme se ale někdy až k řece nedostali. Jindy jsme zase naráželi na místní animistické kultury, místní nám řekli: *Ten a ten den k řece nemůžete, je tam žu-žu – kouzlo*. Tak jsme tam nešli. Občas nás ve vsi uvítala celá rada starších, sedli si proti nám na kmen, poslechli si, co děláme, potom si stoupli, uklonili se, a tak se to opakovalo třeba deset minut. Člověk měl někdy chuť se smát, ale nesměl.

Potkali jste se tam s nějakými jinými experty? S Američany, Sověty?

Ne, vůbec. Na to se nepamatuji.

Zato jste během svého pobytu v Sekondi-Takoradi zažili návštěvu britské královny Alžběty II. Byli jste tedy asi jedni z mála občanů Československa, kteří kdy panovníci viděli na vlastní oči. Jak to probíhalo?

Jednou v neděli jsme se dozvěděli, že městem Sekondi-Takoradi má projet královna. Byl tam totiž velký stadion, kde se chystalo setkání s místními občany. Vyzdobené ulice – krásné to bylo. Protože jsme věděli, kudy pojedou, zajeli jsme až na letiště. Objevilo se červené letadlo, na ranveji rozvinuli koberec až k autu. Z letadla vyšla královna v modrých šatech a šla po koberci špalírem ghanských představitelů. Když nastupovala do auta, přiblížil jsem se k ní možná na pět metrů. To už by dnes asi nešlo.